

Waarderend archeologisch onderzoek te Westkerke,
site Vervlotenweg
(1, 2, 6, 13, 26 en 27 april 2010)

W. Dhaeze & P. Velle

Bostoën

Oudenburg, 2010

Colofon

Archeologisch Rapport Oudenburg 8

Waarderend archeologisch onderzoek te Westkerke, site Vervlotenweg (1, 2, 6, 13, 26 en 27 april 2010)

Foto voorblad:	Zicht op het onderzoeksgebied (opname vanuit het noordwesten)
Uitvoerder:	Stad Oudenburg; uitvoering van de opdracht: W. Dhaeze
Opdrachtgever:	NV Villabouw Francis Bostoen
Landmeter:	K. Droesbeke
Auteurs:	W. Dhaeze & P. Velle
Beeldmateriaal:	W. Dhaeze

Technische fiche

Locatie	West-Vlaanderen, Oudenburg, Westkerke, Vervlotenweg
Naam site	Vervlotenweg
Ligging	Westkerksestraat - Oude Brugseweg - Vervlotenweg
Lambert-coördinaten	X = 55130, Y = 207200 (bij benadering middelpunt van de site)
Kadaster	Oudenburg, 4de afdeling, sectie B, percelen: 35e2, 36 en 37e
Type onderzoek	Waarderend archeologisch onderzoek
Onderzoeksmethode	Proefsleuven en kijkvensters
Projectcode	WE-VE-10-1
Uitvoerder	Stad Oudenburg
Opdrachtgever	NV Villabouw Francis Bostoën
Vergunning	2010/099
Vergunninghouder	W. Dhaeze
Bewaarplaats archief, vondsten en stalen	RAM, Abtsgebouw, Marktstraat 25, 8460 Oudenburg
Grootte projectgebied	12671 m ²
Grootte onderzoeksgebied	1948 m ²
Termijn	april 2010

Inhoudsopgave

Technische fiche	3
1. Inleiding	5
2. Lokalisatie	5
3. Aanleiding	6
4. Bodemkundige en geomorfologische situering	6
5. Methodologie	9
6. Resultaten	10
6.1. De Romeinse periode	10
6.1.1. Grachten en greppels	10
6.1.2. Andere bewoningssporen	13
6.1.3. Vondsten en datering	18
6.1.4. Discussie	18
6.2. Postmiddeleeuwse periode	19
6.3. Resten van het smalspoornet van de Flandern II-Stellung	19
6.3.1. Beschrijving van de sporen	19
6.3.2. Discussie	20
6.4. Onbekende datering	25
7. Conclusie en aanbevelingen	25
8. Bronnen	25
Appendix 1	26
Appendix 2	27

1. Inleiding

In april 2010 werden in Westkerke (deelgemeente van Oudenburg) in de toekomstige verkaveling langs de Vervlotenweg proefsleuven getrokken. Deze hadden als doel de archeologische waarde van het terrein te bepalen. In de proefsleuven kwamen sporen uit voornamelijk twee periodes aan het licht. De eerste groep sporen, die verreweg de meerderheid van de sporen uitmaakte, bestond uit sporen die deel uitmaakten van de rand van een Gallo-Romeinse nederzetting uit de vroege en hoge keizertijd. De tweede groep van sporen bestond uit restanten van het door het Duitse leger in 1917-8 aangelegde spoorwegennet ten behoeve van de Flandern II-stellung.

Het onderzoek gebeurde door Wouter Dhaeze, gemeentearcheoloog van de Stad Oudenburg. De sporen werden opgemeten door topograaf Karel Droesbeke. Ook de uitwerking van de sporen en vondsten en de rapportage, waarvan u hier een weerslag vindt, gebeurde door Wouter Dhaeze. Voor de interpretatie en uitwerking van de sporen uit de 1st Wereldoorlog kregen we de hulp van Peter Velle. We willen hem bedanken voor het ter beschikking stellen van foto- en kaartmateriaal, alsook voor een door hem geschreven bijdrage (zie appendix 1). Het kraanwerk werd verricht door de firma van U. Vandenbroucke (Oudenburg).

Het onderzoek, de uitwerking en de rapportage werden gefinancierd door NV Villabouw Francis Bostoën, bouwheer van het verkavelingsproject. Bij deze willen we ook Karel Droesbeke en Guy Sysmans, contactpersoon bij Bostoën, bedanken voor de vlotte samenwerking.

2. Lokalisatie

De geplande verkaveling ligt op een paar honderd meter ten NW van het centrum van Westkerke. Het terrein ligt ingesloten tussen de Westkerksestraat, de Oude Brugseweg en de Vervlotenweg. Het onderzoeksgebied bedraagt 1,26 ha.

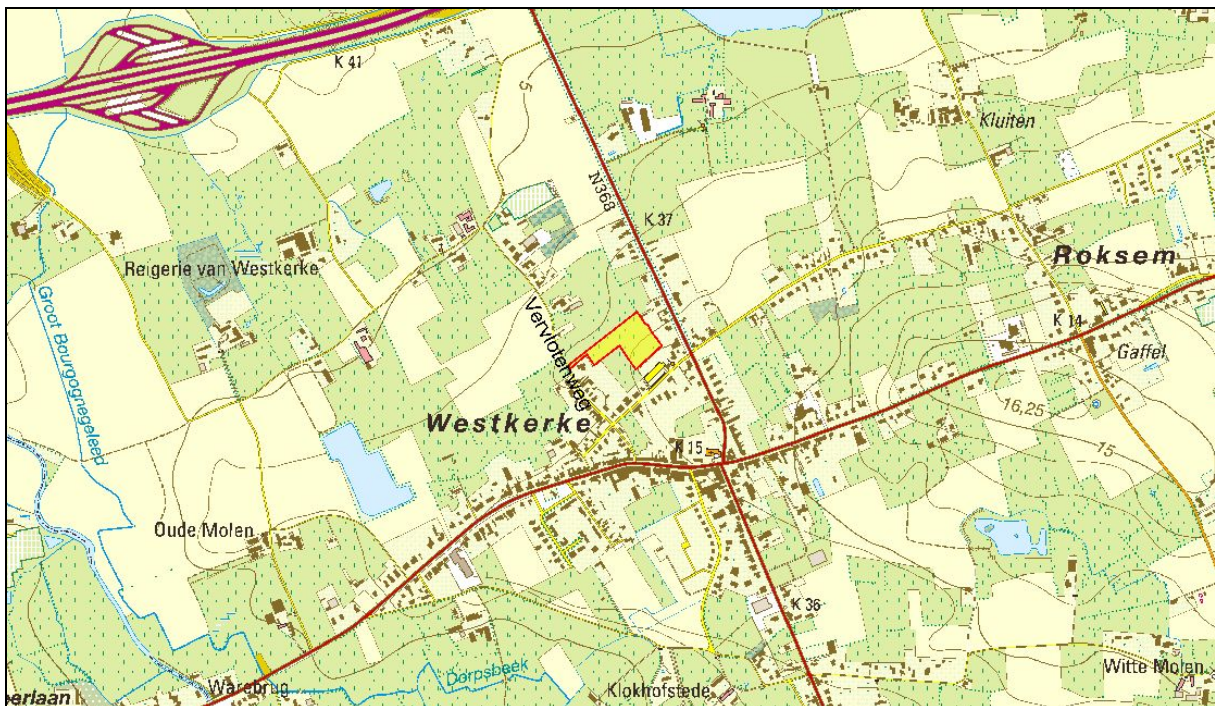

Fig. 1. Uittreksel uit de topografische kaart. De verkaveling/onderzoeksgebied is in doorzichtig geel aangegeven.

3. Aanleiding

De aanleiding van het onderzoek is een geplande verkaveling die in twee fasen zal worden gerealiseerd (fig. 3). In een eerste fase zal het zuidelijke deel van het plangebied worden verkaveld, in een tweede fase de noordelijke helft. Gezien het archeologische potentieel van het te verkavelen terrein (zie hoofdstuk 4) besliste het college van burgemeester en schepenen van de Stad Oudenburg op 24/12/2008 om in de verkavelingsvergunning, krachtens het Decreet houdende Bescherming van het Archeologisch Patrimonium, enkele voorwaarden op te leggen betreffende archeologisch vooronderzoek. De bouwheer besliste om dit onderzoek te laten uitvoeren door de archeologische dienst van de Stad Oudenburg. Enkel de eerste fase van de verkaveling maakte onderwerp uit van het archeologische vooronderzoek. Het noordelijke deel van het plangebied zal pas nadat de verkavelingsvergunning is afgeleverd, aan een archeologisch vooronderzoek kunnen worden onderworpen.

4. Bodemkundige en geomorfologische situering

De site ligt op droog zand. De bodem is van boven naar onderen als volgt opgebouwd. Bovenaan ligt een recente teellaag (ca. 40 cm dik). Op de meeste plaatsen dekt deze teellaag een oudere ploeglaag af (ca. 10 cm dik). Door oude en recentere ploegactiviteiten is de uitlogingslaag op meerdere plaatsen weggeploegd. Onder de oude ploeglaag tekent zich een humus- en ijzeraanrijkingshorizont af. De humusaanrijking bestaat uit donkerbruin min of meer los zand. De aanrijkingshorizont dekt op zijn beurt de moederbodem af. Deze wordt op de drogere plaatsen gekenmerkt door oervorming.

Het belang van het onderzoeksgebied is dat het ingeplant is op de pleistocene dekzandrug Gistel-Maldegem-Stekene (fig. 4). Uit archeologisch onderzoek van de laatste 25 jaar is gebleken dat het stuk dekzandrug dat zich van Brugge tot Gistel uitstreckte tijdens de Romeinse en vroegmiddeleeuwse volop was bewoond¹. Deze bewoning strekte zich uit langs de twee oude wegen in het gebied, de Zandstraat en de Oude Brugseweg. Doordat het onderzoeksgebied aan de Oude Brugseweg paalde, was de verwachting dat er tijdens het archeologisch vooronderzoek sporen uit één of beide van deze periodes aan het licht zouden komen.

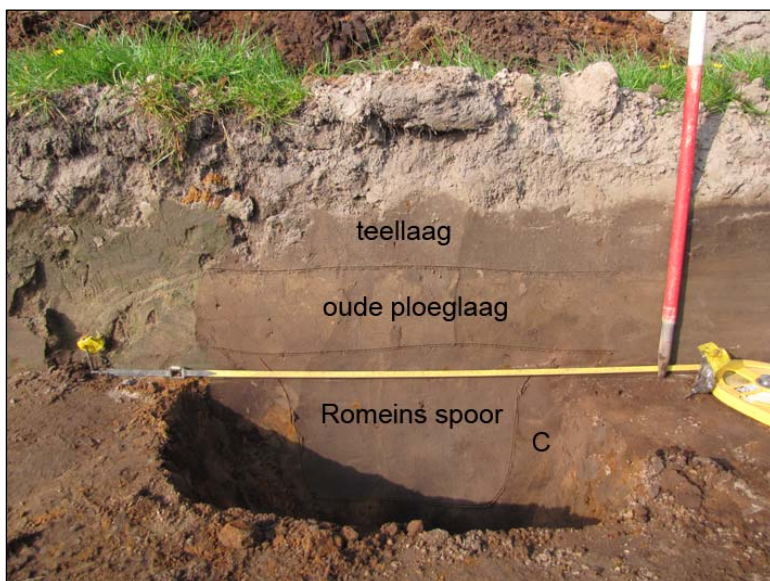

Fig. 2. Voorbeeldprofiel (westelijke wand van proefsleuf 6, ter hoogte van s16).

¹ Te Sint-Andries, Varsenare, Jabbeke, Zerkegem, Roksem, Ettelgem werden door het IAP/VIOE en RAAKVLAK bewoningssporen uit deze periodes opgegraven.

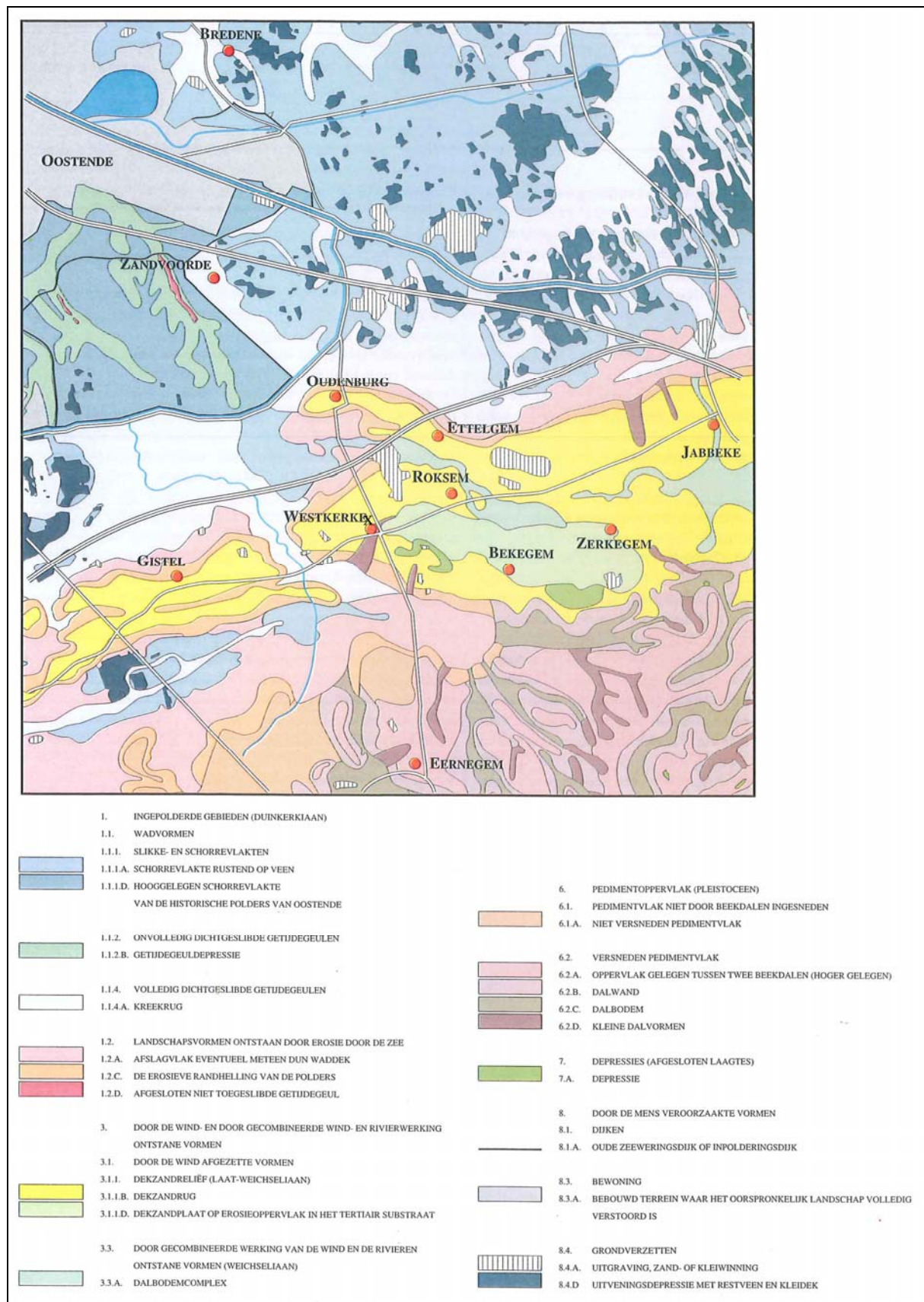

Fig. 4. Geomorfologische kaart van de regio rond Oudenburg. Het onderzoeksgebied is aangegeven d.m.v. een zwarte x (Mostaert 1995).

5. Methodologie

Om een maximum aan gegevens te boeken, kozen we als werkmethode voor proefsleuven. Deze methode is duurder dan booronderzoek maar laat wel toe op een relatief snelle manier een goed inzicht te krijgen in het archeologische potentieel binnenin een onderzoeksgebied. In concreto werden in het onderzoeksgebied parallel met de lange zijdes van de percelen langwerpige proefsleuven getrokken die van de ene korte naar de andere korte zijde van het perceel liepen en 2 m breed waren. Teneinde minstens 10 % van het terrein te hebben gesondeerd, werden de proefsleuven 13 m van elkaar aangelegd. Op perceel 35e2 werden zes proefsleuven getrokken, op perceel 37e drie proefsleuven (fig. 5)

Op vraag van de bouwheer (NV Villabouw Francis Bostoen) werd bij het uitzetten van de proefsleuven zoveel als mogelijk rekening gehouden met de toekomstige inplanting van de wegen en de huizen binnenin de verkaveling. Daardoor bedroeg de tussenafstand tussen sommige proefsleuven meer of minder dan 13 m. Ook werd, op hun vraag, op het deel van perceel 36 dat binnenin de verkaveling valt en waar een stuk van de hoofdweg van de verkaveling zal komen, geen proefsleuf gegraven.

Op drie plaatsen werden een drietal kijkvensters getrokken teneinde een aantal sporenconcentraties te vervolledigen of beter te begrijpen (fig. 5). In totaal, proefsleuven en kijkvensters samen, werd zo'n 1948 m² opengelegd. Met een totale grootte van het onderzoeksgebied van 12671 m², betekent dit dat zo'n 15,3 % van het terrein werd gesondeerd, ruim 3 % meer dan door Ruimte & Erfgoed wordt voorgeschreven.

De proefsleuven werden getrokken tot op het archeologisch leesbare niveau. In concreto werd er gegraven tot net onder de ploeglaag, tot een diepte van 50 cm (op sommige plaatsen 60 cm). Vervolgens werden de sporen geschetst op schaal 1/100 en beschreven. Alle vondsten werden ingezameld. Nadien werd door de topograaf de contouren van de proefsleuven en kijkvensters en de sporen opgemeten. Om tot een betere interpretatie te komen van een deel van de structuren en sporenclusters werd een deel van de sporen gecoupeerd.

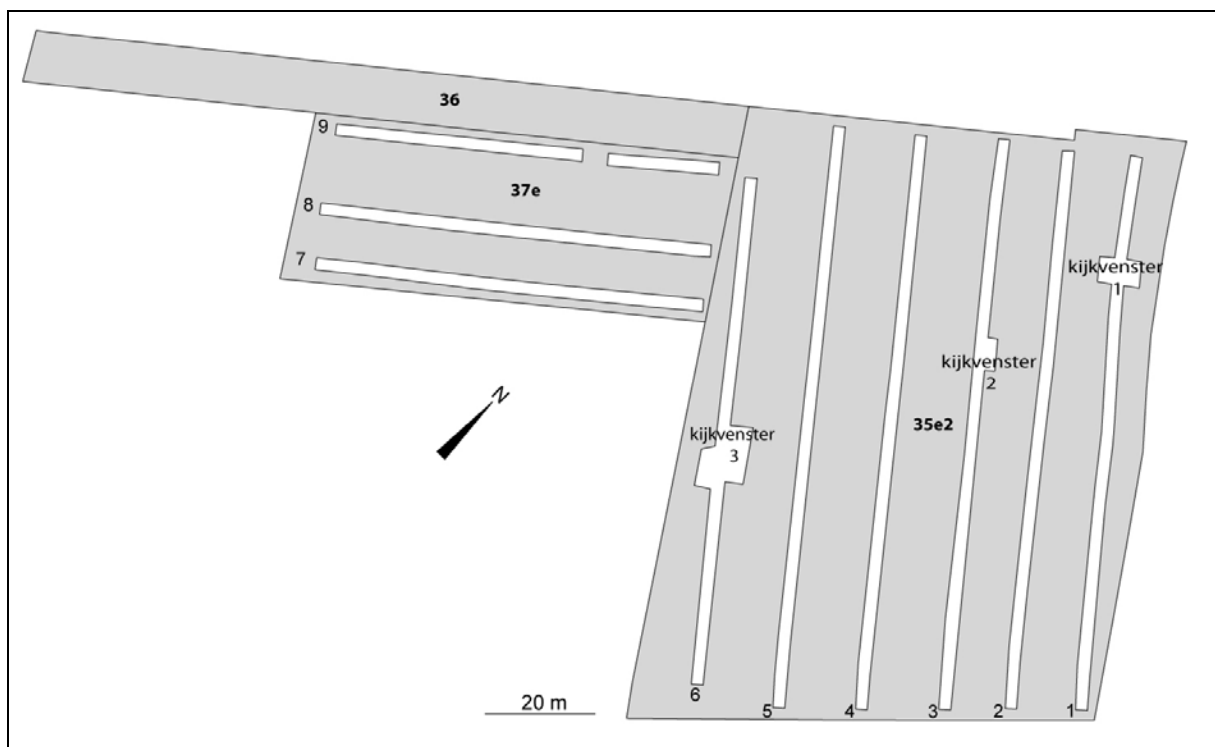

Fig. 5. Onderzoeksgebied met positie van de proefsleuven en kijkvensters.

6. Resultaten

In totaal werden verspreid over de negen proefsleuven 202 sporen aangesneden. De natuurlijke sporen, in bijzonderheid windvallen, zijn hierbij niet meegerekend. De meerderheid van de sporen (175) kunnen toegeschreven worden aan de Romeinse periode. De resterende sporen zijn restanten van een spoorwegennet uit WOI. Een gracht en bijhorende kuil zijn niet nauwkeuriger dan postmiddeleeuws te bestempelen. Van een drietal sporen staat de datering niet vast. (fig. 6)

6.1. De Romeinse periode

6.1.1. Grachten en greppels

De eerste groep van sporen uit de Romeinse tijd wordt gevormd door grachten en greppels. Deze sporen hebben, zoals overigens ook de andere Romeinse sporen, een bleekgrijze tot grijze, zandige, licht humeuze vulling. De grachten kunnen bestempeld worden als perceelsgrachten die het terrein in grote rechthoekige eenheden afbakenden. Het gaat hier wellicht niet om afwateringsgrachten omdat in de droge zandgrond waarop de site was gelegen natuurlijke afwatering geen probleem vormde en er dus geen grachten moesten worden gegraven voor een betere drainage. Deze grachten konden een aanzienlijke breedte hebben: in proefsleuven 7, 8 en 9 kwam een gracht aan het licht die, op een diepte van ca. 50 cm onder het maai-veld, een breedte had van ca. 3,5 m (proefsleuf 7: s4, proefsleuf 8: s10, proefsleuf 9: s3). Over het algemeen zijn de grachten minder diep dan ze breed zijn. Mits enige uitzonderingen zijn de grachten ZW-NO of ZO-NW georiënteerd. Op figuur 7 zijn de in de proefsleuven en kijkvensters aangesneden grachten en greppels in het rood aangegeven, de vermoedelijke loop ervan tussen de proefsleuven in een bleker rood.

Even talrijk vertegenwoordigd als de grachten zijn de greppels. Ze delen dezelfde hoofdoriëntaties als de grachten. Een deel van deze greppels vervulden als areaalafbakende structuren dezelfde rol als de grachten. Een ander deel van de greppels verdeelden bepaalde zones binnenin de door grachten omgeven arealen op in kleine rechthoekige of vierkante zones met zijdes van enkele meters. Voorbeelden hiervan is het complex bestaande uit s25 t.e.m. 28 in proefsleuf 4 en complex bestaande uit s1 t.e.m. 7 in proefsleuf 6. Deze greppels houden misschien verband met akker- of tuinbouw. Een aantal greppels tenslotte bakenden zones met één of meerdere bijgebouwen: zo lag er een greppel (proefsleuf 1, kijkvenster 1: s18) parallel aan structuur a (spieker) en liep er een greppel (proefsleuf 6: s42) vlakbij complex h (proefsleuf 6, kijkvenster 3) (*infra*).

Een bijzondere configuratie is structuur d (proefsleuf 3, kijkvenster 2) (fig. 8 en 9). Ze bestaat uit een aantal greppels (s15 en s16-17) die, samen met gracht s14, een kleine rechthoekige zone met een breedte van 2,30 m en lengte van minstens 3,25 m afboorden. De functie van deze structuur is onduidelijk.

In de opvulling van de grachten en greppels kwamen nauwelijks vondsten aan het licht. In het noordelijke uiteinde van proefsleuf 3, in de opvulling van s25, kwam een in talrijke fragmenten gebroken, doch volledige fles in *terra nigra* aan het licht (fig. 6: X). Aangezien er geen andere vondsten in de buurt werden gevonden, betreft het misschien een depositie met een rituele connotatie.

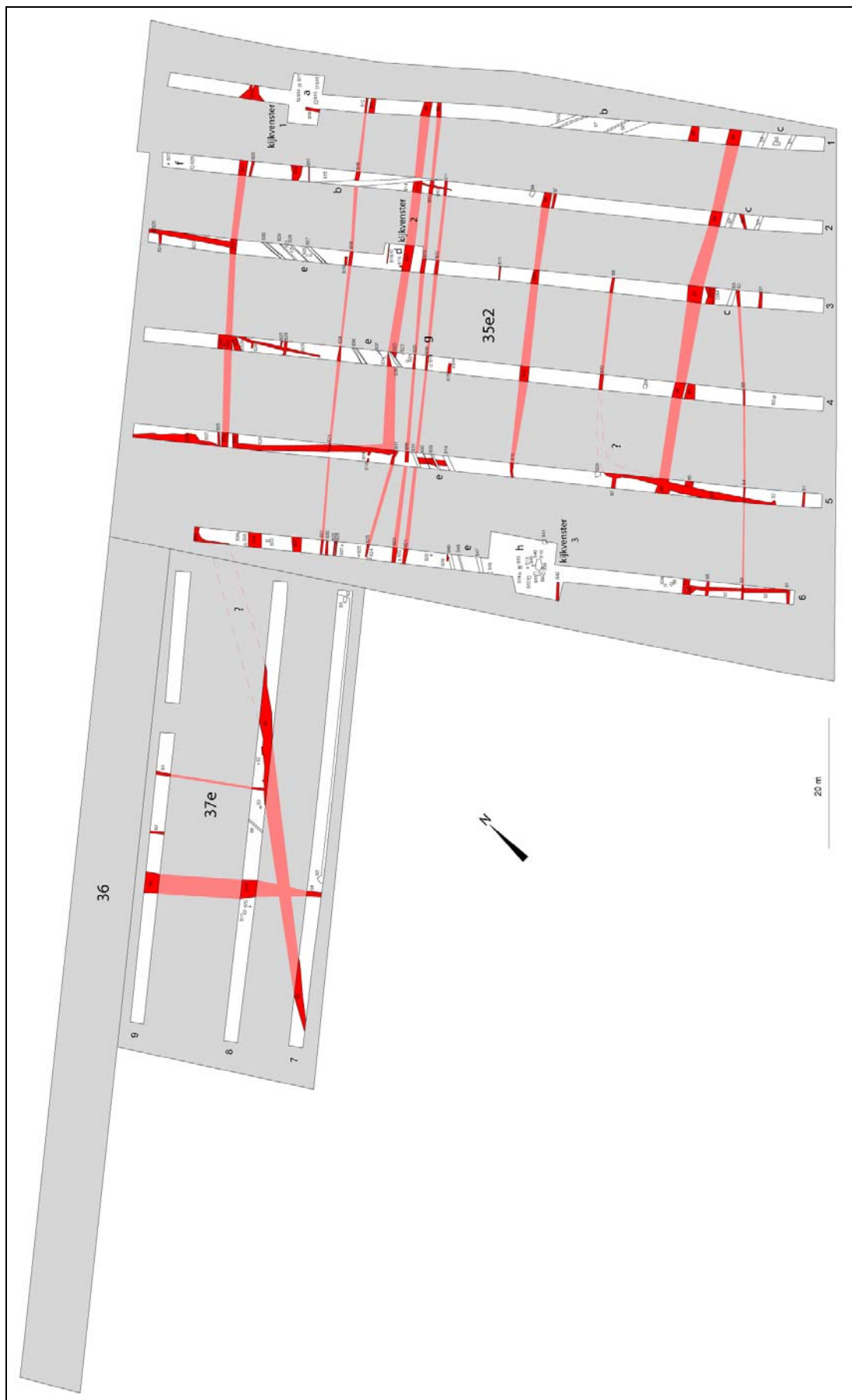

Fig. 7. De grachten en greppels uit de Romeinse tijd in het onderzoeksgebied. De Romeinse grachten en greppels zijn in het rood opgevuld, de vermoedelijke tracés tussen de proefsleuven in een bleker rood.

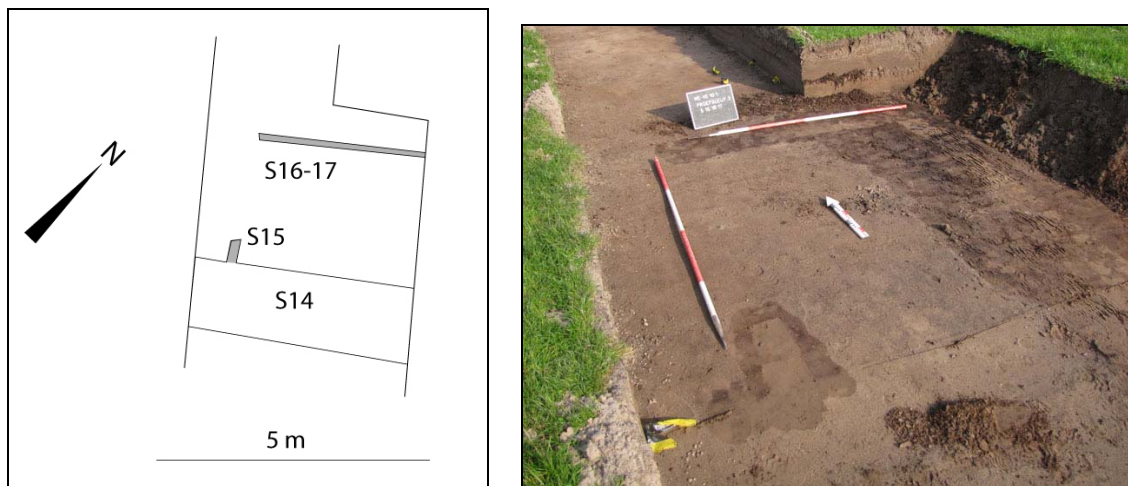

Fig. 8 en 9. Structuur d: grondplan en foto.

6.1.2. Andere bewoningssporen

Naast grachten en greppels kwamen verspreid over het terrein paalkuilen en één kuil aan het licht. Een klein deel van de paalkuilen kwam geïsoleerd voor, het grootste deel maakte deel uit van clusters. Wat de verspreiding van de paalkuilen en clusters betreft, tekenden er zich in het onderzoeksgebied geen duidelijke verschillen in sporendensiteit af.

Een eerste cluster kwam aan het licht in proefsleuf 1, kijkvenster 1 (structuur a: s13, 14, 16 en 17) (fig. 10 en 11). Deze structuur bestond uit vier paalkuilen die samen een rechthoekige configuratie van 2,75 op 2,25 m vormden. De paalkuilen lagen in dezelfde grootteorde en waren allen tot op dezelfde type gegraven (36 à 42 cm onder het opgravingsvlak). Deze paalkuilen maakten ongetwijfeld deel uit van een kleine vierpostenspieker. In paalkuil s17 was de positie van de paal nog zichtbaar (fig. 10, coupe s17: b). De vulling van het paalgat bestond uit een homogeen pakket grijs zand; de vulling van de opvulling van de paalkuil was heterogener en vermengd met kleine brokjes oer (fig. 10, coupe s17: a). In paalkuilen s13 en s14 was de aflijning van de paal niet meer zichtbaar. Wel viel op dat de vulling aan de rand vermengd was met brokjes oer, terwijl dit niet het geval was voor de kern. Daaruit mag besloten worden dat in de kern van de paalkuil de paal stond.

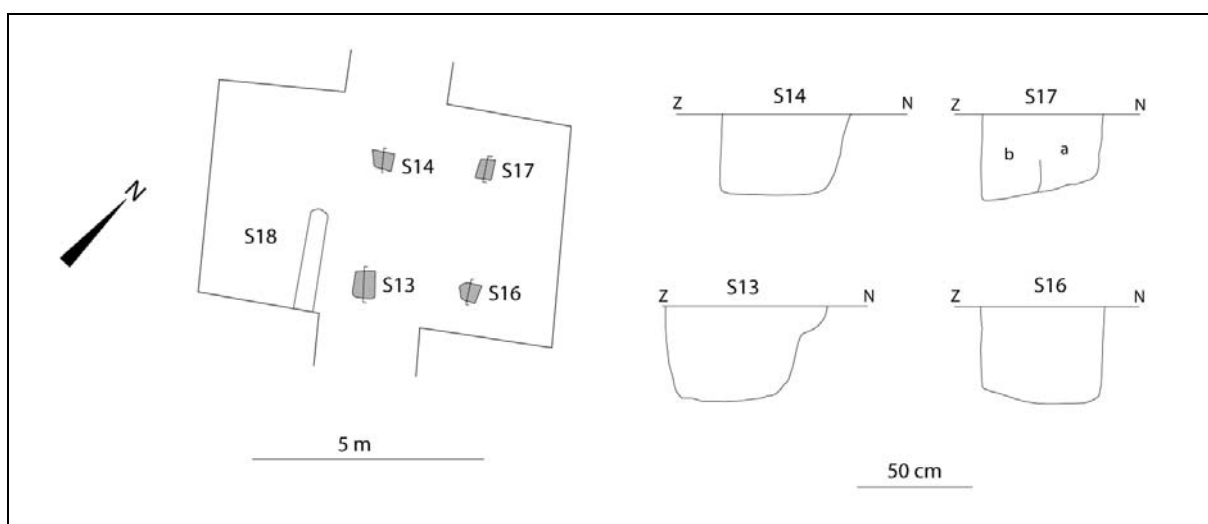

Fig. 10. Structuur a: grondplan en coupetekeningen.

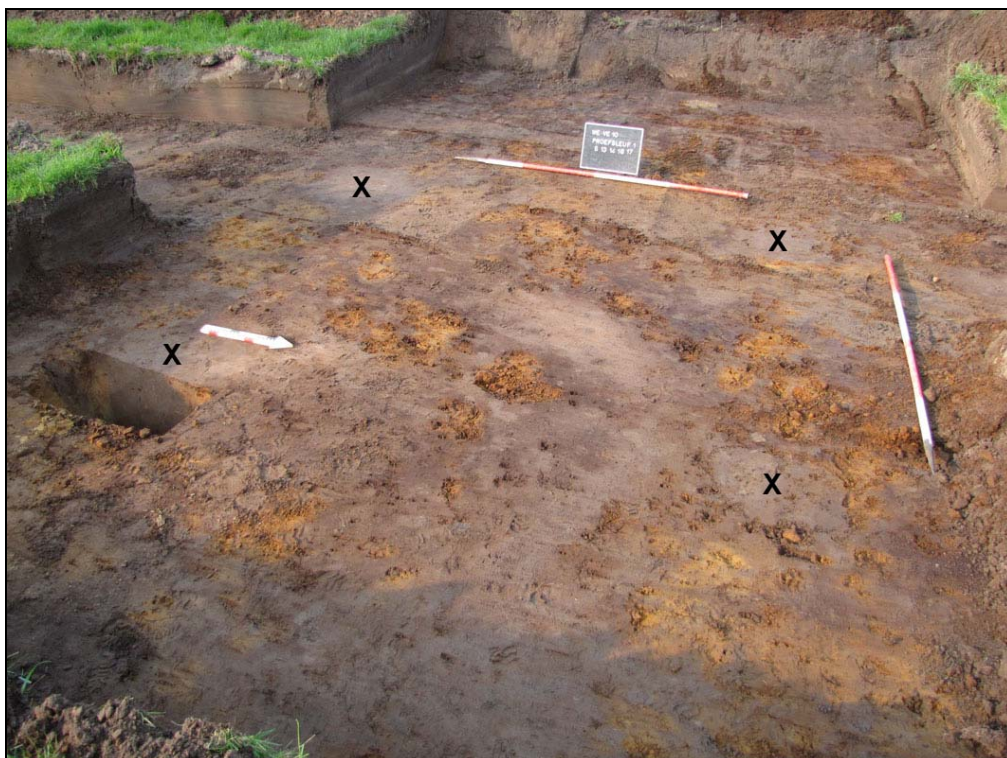

Fig. 11. Structuur a.

In het noordelijke uiteinde van proefsleuf 2 kwamen twee paalkuilen aan het licht die misschien ook deel uitmaakten van een (vierposten)spieker, maar evengoed van een ander type bijgebouw kunnen hebben deelgemaakt (complex f: s26 en 27)(fig. 12). Gemeten van kern tot kern mat de afstand tussen deze twee sporen 3,75 m.

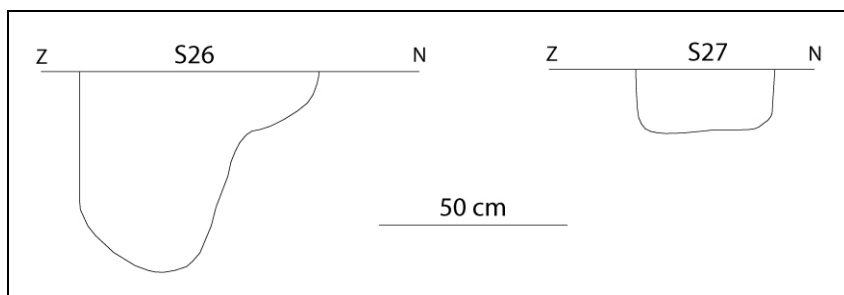

Fig. 12. Complex f: coupetekeningen.

In het centrale deel van proefsleuf 4 werd een rij van vier paalkuilen aangesneden (complex g: s34, 21, 18 en 14) (fig. 13). Te oordelen naar de kleur en textuur van de opvulling, dateren deze sporen uit de Romeinse periode. Doordat er geen kijkvenster rond deze sporen werd getrokken, is het niet te bepalen of en indien ja, deze sporen deel uitmaakten van één structuur of van meerdere structuren. Van belang is wel dat de drie noordelijke paalkuilen op één rij liggen. S14 ligt uit de lijn en hoort dus vermoedelijk tot een andere constructie. Omdat de tussenafstanden tussen de drie noordelijke paalkuilen niet dezelfde is, is het niet zeker dat ze deel uitmaakten van één en dezelfde structuur². Naar interpretatie toe kunnen deze sporen zowel deel uitgemaakt hebben van een spiesker als van een ander type bijgebouwtje.

² De afstand tussen s34 en s21 bedroeg 3,20 m, tussen s21 en s18 3,70 m en tussen s18 en s14 3,40 m.

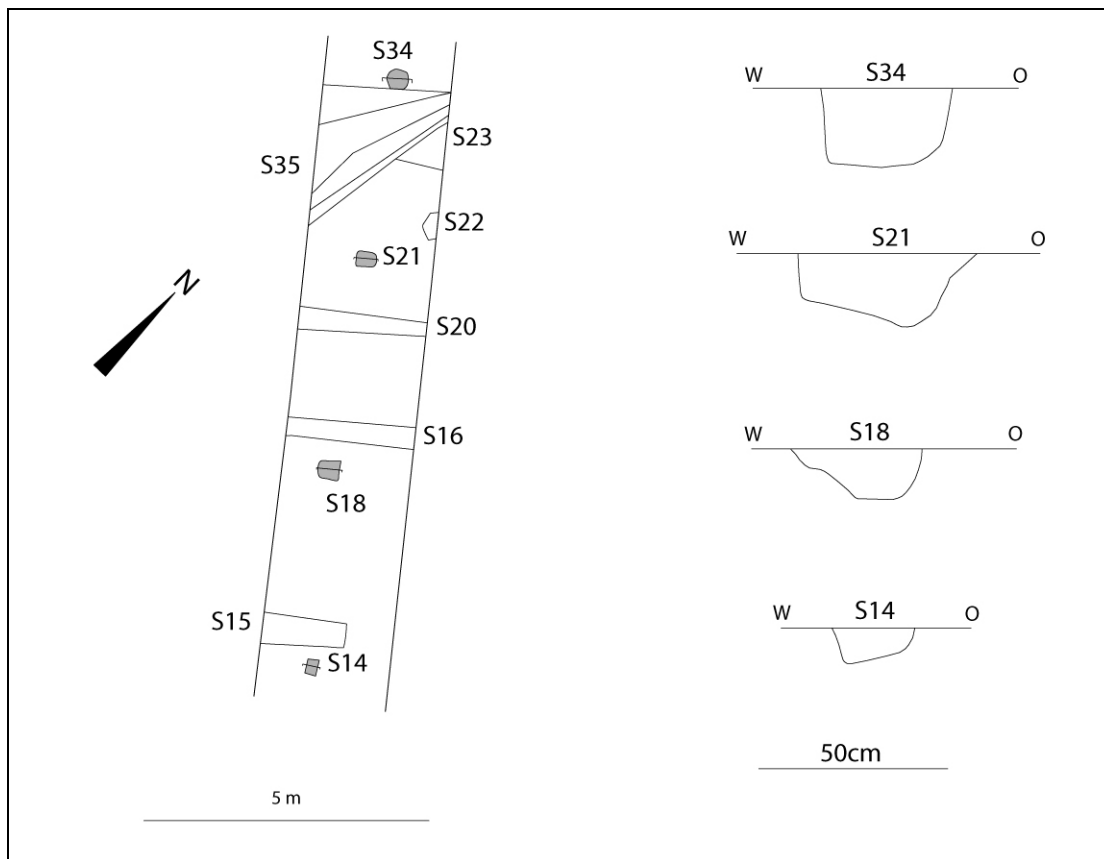

Fig. 13. Complex g: grondplan en coupetekeningen.

Een laatste concentratie van paalkuilen kwam aan het licht in het centrale deel van proefsleuf 6 (fig. 14, 15 en 16). Tijdens het trekken van de proefsleuf werd in een zone van ca. 5 m een concentratie aan sporen aangesneden (complex h: s9 t.e.m.15, 39, 40 en 46). Teneinde deze sporen en de interpretatie ervan beter te begrijpen lieten we een kijkvenster rondom deze concentratie graven (kijkvenster 3). Tegen de verwachting in werden slechts twee bijkomende sporen aangetroffen die bovendien geen deel uitmaakten van deze cluster. Deze sporencluster omvat 3 grote paalkuilen (s12, 11 en 9), 6 kleine paalkuilen (s14, 15, 13, 46, 40 en 39) en 1 kuil (s10) (fig. 16). De kleine paalkuilen hebben met elkaar gemeen dat ze dezelfde vulling hebben (een bleekgrijze tot grijze vulling). In s15 kon er onderscheid gemaakt worden tussen het paalgat (a) en de paalkuil (b). De grote paalkuilen (s9, 11 en 12) vertonen verschillen in morfologie en vulling. De opvulling van s12 bestond uit bleekgrijs tot grijs zand met wat fijne houtskoolpartikels en brokjes oer. Paalkuil s11 vertoonde in doorsnede een typisch revolvertasvormig profiel. Onderaan bevatte de paalkuil een homogeen pakket grijs zand, vermengd met middelgrote brokken oer (50%) (a). De bovenste vulling was opgebouwd uit een pakket eerder heterogeen grijswit zand met wat fijne houtskoolpartikels (b). Paalkuil s9 was opgevuld met een pakket bleekgrijs tot grijs zand met enkele witgrijze vlekken. Kuil s10 was ovaalvormig in grondplan (max. l: 1,90 m; max. b: 1 m). Vanaf een diepte van ca. 20 cm onder het opgravingsvlak versmalde het spoor van 1,90 naar ca. 80 cm. De kuil, waarin slechts een drietal scherven handgevormd aardewerk werden aangetroffen, raakte opgevuld met meerdere lagen bleekgrijs of grijs zand met een kleine tot grotere hoeveelheid oerbrokken (a, b, c en d).

De interpretatie van complex h is niet duidelijk. Doordat de paalkuilen geen palenrijen vormen en de paalkuilen in formaat en morfologie onderling grondig van elkaar verschillen, maakten ze wellicht geen deel uit van een gebouw.

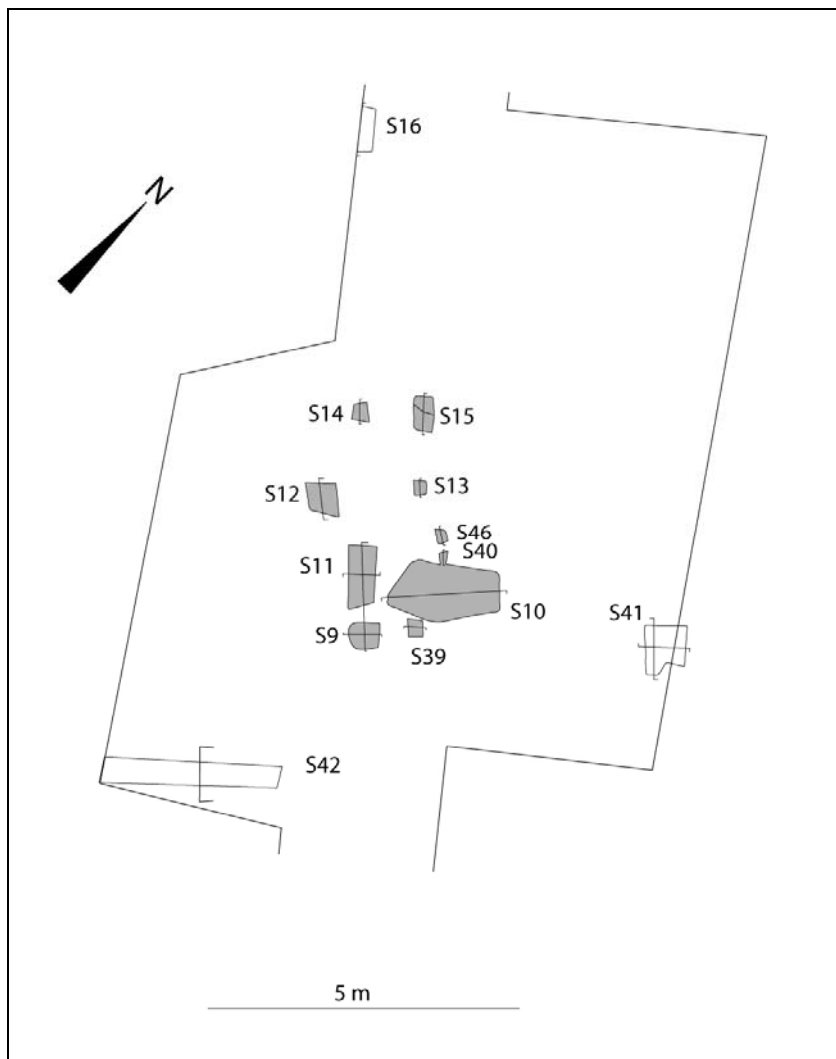

Fig. 14. Complex h: grondplan.

Fig. 15. Complex h. Opname vanuit het zuiden.

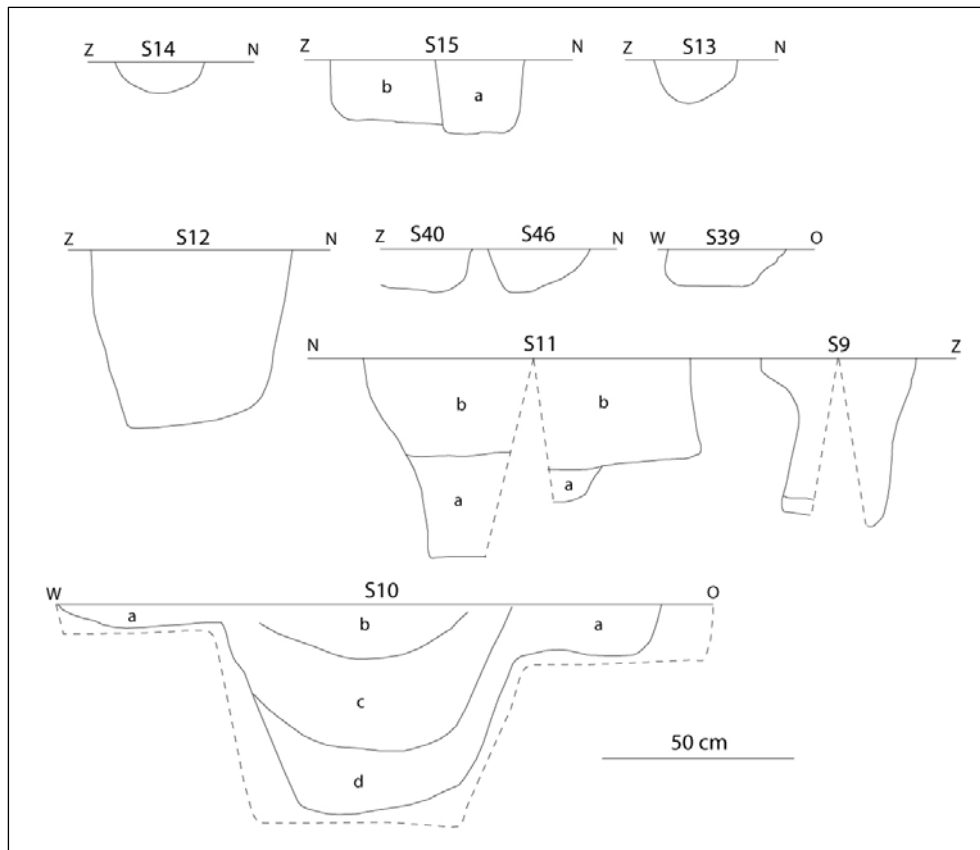

Fig. 16. Complex h: coupe-tekeningen.

In de omgeving van complex h werden een drietal sporen aangesneden: greppel s42 en paalkuilen s16 en s41 (fig. 14 en 17). Paalkuil s16 (fig. 2 en 17) had een opvulling bestaande uit grijs zand met enkele brokjes oer. Doordat het op dezelfde lijn ligt als paalkuilen s11 en s9, kan het niet worden uitgesloten dat het in relatie staat tot complex h. Een aantal meter ten zuiden van complex h kwam een greppel aan het licht (s42), gekenmerkt door een aanzienlijke diepte (ca. 30 cm onder het opgravingsvlak) en door een heterogene bleekgrijze zandvulling met enkele middelgrote brokken oer (fig. 17). Deze greppel had wellicht een afbakenende functie. Paalkuil s41, gelegen op een paar meters ten oosten van complex h valt op door haar formaat (70 cm in grondplan en bewaard tot een diepte van minstens 70 cm onder het opgravingsvlak³) (fig. 17). Het paalgat bestond uit homogeen grijs zand (a); de paalkuil uit een heterogeen pakket grijs zand vermengd met brokken oer en bleekgrijs zand (b). Hoewel het duidelijk is dat het om een paalkuil gaat, is het niet duidelijk of dit een geïsoleerd spoor betreft dan wel dat het spoor deel uitmaakte van een structuur die buiten het kijkvenster lag.

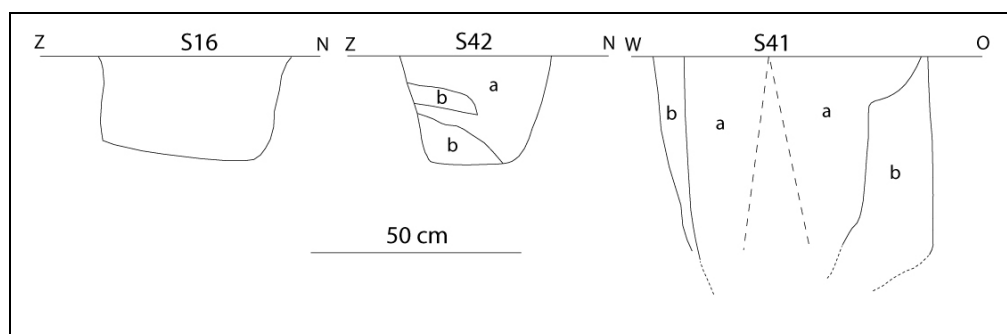

Fig. 17. Proefsleuf 6 - s16, 42 en 41 : coupetekeningen.

³ Omwille van het grondwater werd de bodem van deze paalkuil niet bereikt.

Vermelden we tenslotte nog een geïsoleerde paalkuil die in proefsleuf 4 aan het licht kwam (fig. 18 en 19). Een scherp van een Romeinse kookpot plaatste dit spoor in de Romeinse periode. Dit spoor had in grondplan een vierkante vorm met afgeronde hoeken en zijdes van 50 tot 70 cm. Dit spoor was bewaard tot een diepte van 75 cm onder het opgravingsvlak. In coupe was het paalgat duidelijk van de paalkuil te onderscheiden. De plaats waar ooit de paal stond bestond uit een homogeen pakket grijs zand met enkele brokjes oer (a). De opvulling van de paalkuil bestond uit een gelaagd pakket met witgele, donkergrijze en grijszwarte lenzen, allen vermengde met een weinig brokjes oer (b).

Fig. 18. Paalkuil s8 in proefsleuf 4: foto van coupe.

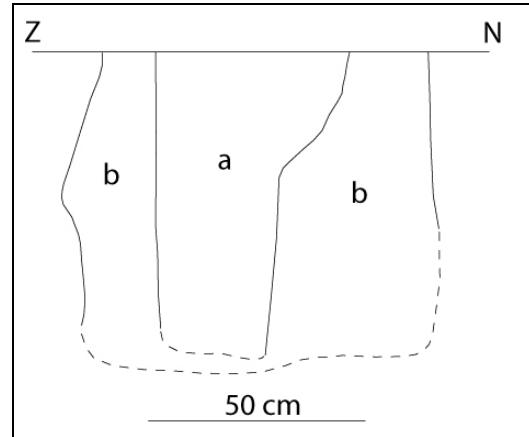

Fig. 19. Paalkuil s8 in proefsleuf 4: coupetekening.

6.1.3. Vondsten en datering

Met uitzondering van een aantal postmiddeleeuwse scherven (*infra*) aangetroffen in de opvulling van s2 in proefsleuf 7, konden alle vondsten toegeschreven worden aan de Romeinse periode (zie appendix 2). Het betreffen zonder uitzondering scherven aardewerk. Een fles in *terra nigra* uitgezonderd, werden er slechts 28 scherven aangetroffen. Het merendeel van de scherven zijn fragmenten van potten in handgevormd aardewerk (22 scherven). Een deel van de scherven heeft een gegladde buitenwand. Er komen zowel fijn als grover gemagerde scherven voor. Slechts twee scherven kunnen worden toegeschreven aan vorm of type. Eén scherp behoorde toe aan een kookpot met naar buiten gebogen rand en één scherp aan een imitatie van een kom met geknikte wand (*bol caréné*). De andere scherven bestaan uit twee fragmenten kruikwaar, twee fragmenten gewoon reducerend aardewerk, een scherp gewoon oxiderend aardewerk. Eén laatste wandscherf betreft, te oordelen naar het baksel⁴ en de dikte van de scherp, wellicht een fragment van een Zuid-Gallische amfoor.

Het zeer geringe schervenaantal en vooral het gebrek aan diagnostisch materiaal laat niet toe de Romeinse sporen scherp te dateren. Het zeer hoge percentage handgevormd aardewerk en de paar diagnostische scherven wijzen volgens ons op een datering in de tweede helft van de 1ste eeuw - eerste helft van de 2de eeuw.

6.1.4. Discussie

Het onderzoeksgebied was in de Romeinse tijd d.m.v. perceelsgrachten in grote regelmatige rechthoekige erven opgedeeld. In zandig en zandlemig Vlaanderen bestonden Gallo-Romeinse rurale

⁴ GAL AM I: Tomber & Dore 1998, 93-4.

nederzettingen meestal uit een aaneenschakeling van een groot aantal van dergelijke erven. In het onderzoeksgebied kwamen geen volledige erven aan het licht, enkel onderdelen ervan. De afwezigheid van paalkuilen van woonhuizen toont aan dat de zones met bewoning buiten het onderzoeksgebied lagen. Het zeer lage vondstenaantal is een bijkomende indicator dat hier niet werd gewoond⁵. Waar de eigenlijke bewoning dient gezocht te worden, kan op basis van de voorhanden gegevens moeilijk worden bepaald. Misschien lag de bewoning dicht bij de Oude Brugseweg.

Een aantal elementen suggereren dat er in de door grachten omgeven arealen in hoofdzaak akkerbouw- en tuinbouw plaatsvond. Op een aantal plekken in het onderzoeksgebied kwamen resten van spiekers (op palen gebouwde graanschuurtjes) en misschien andere types van kleine bijgebouwen aan het licht. Deze gebouwen zijn de duidelijke neerslag van akkerbouw. Een aantal kleine zones waren d.m.v. greppels in enkele kleine vierkante (?) eenheden met zijdes van meerdere meter opgedeeld. Deze sporen zouden kunnen wijzen op tuinbouw. Ook de greppels op de site Hoge Dijken te Jabbeke, een site die op eenzelfde type bodem was ingeplant, werden in verband gebracht met akker- of tuinbouw (Hillewaert & Hollevoet 2009, 88)⁶.

Minder zicht is er op de datering van de site. Er zijn gewoonweg te weinig gegevens voorhanden om de site scherp te dateren. Het zeer hoge percentage aan handgevormd aardewerk en het diagnostisch materiaal wijst ons inziens in de richting van tweede helft 1ste eeuw - eerste helft 2de eeuw na Chr. Een aantal oversnijdingen van sporen wijzen op het meerasig karakter van de nederzetting.

6.2. Postmiddeleeuwse periode

In proefsleuf 7 werd langs een groot deel van de zuidelijke rand en langs de oostelijke korte zijde een stuk van een (afwaterings)gracht aangesneden (s2) (fig. 6). Deze gracht was opgevuld met donkergrijs, kleiig zand. Doordat deze materie dezelfde was als die van de bovenliggende recente ploeglaag, lijkt deze gracht dus in een vrij recente periode opgevuld te zijn geweest. In de opvulling werd een scherf ge-glazuurd aardewerk uit de postmiddeleeuwse periode aangetroffen (17-19de eeuw). Te oordelen naar de oriëntatie van deze gracht, lijkt het om een voorloper van de huidige perceelsgrenzen te gaan.

6.3. Resten van het smalspoornet van de Flandern II-Stellung

6.3.1. Beschrijving van de sporen

In de proefsleuven getrokken op perceel 35e2 (proefsleuven 1 t.e.m. 6) kwamen stroken bestaande uit accumulaties van fijn steenslag en slakkengruis (vermalen hoogovenslakken), afgeboord door grachten, aan het licht. Deze sporen lieten zich onderverdelen in drie structuren: structuren b, c en e. (fig. 6 en 20)

Structuur b werd aangesneden in proefsleuven 1 en 2. In proefsleuf 1 was deze structuur O-W georiënteerd, in proefsleuf 2 boog ze af in noordwestelijke richting. In proefsleuf 1 was deze structuur ca. 5 m breed en was ze opgebouwd uit een 3,35 m brede strook met vlekken steenslag/slakkengruis (s7), aan weerszijden afgeboord door een gracht (s6 en 19)(fig. 21 en 22). Op een door s6 en een deel van s7 getrokken coupe is duidelijk de bouwgeschiedenis van deze structuur af te lezen (fig. 23). Vooreerst werd de bouwlaag afgegraven tot op het zand (= onderkant van laag d). Nadien werd de spoorwegbedding bestaande uit steenslag/slakkengruis aangelegd. Om de afwatering te verbeteren

⁵ Op Romeinse sites in zandig en zandlemig Vlaanderen vindt men in de onmiddellijke nabijheid van woonhuizen vaak belangrijke afvaldeposities.

⁶ De configuratie van de greppels op de site Hoge Dijken verschilt wel met die van de site Vervlotenweg. Op de site Vervlotenweg deelden haaks op elkaar gelegen greppels het areaal in vierkante of rechthoekige eenheden op, op de site Hoge Dijken bakenden de greppels lange smalle zones af.

werd wat later langs beide zijdes van de berm een gracht gegraven. Het vervolg van structuur b in proefsleuf 2 bestond slechts uit een enkele afwateringsgracht.

Structuur c kwam aan het licht in de eerste drie proefsleuven. Deze OZO-WNW georiënteerde structuur bestond uit een stelsel van telkens twee, op zo'n 3,40 à 3,60 m van elkaar gelegen grachten. Zoals bij structuur a bedroeg de totale breedte van de structuren, grachten inclusief, gemiddeld 5 m. Zoals werd vastgesteld voor de randen van grachten s6 en s19 van structuur b in proefsleuf 1, bestond de binnenrand van s3 van structuur c in proefsleuf 2 uit steenslag/slakkengruis.

Een gelijkaardige structuur kwam aan het licht in de noordelijke helft van proefsleuven 3 t.e.m. 6 (structuur e) (fig. 24). Deze NWN-ZOZ georiënteerde structuur was licht gebogen en maakte in de zone tussen proefsleuf 2 en 3 de verbinding met structuur b. De breedte van deze structuur, 4,50 à 4,95 m, viel in dezelfde grootteorde als structuren b en c. Ook deze structuur was afgeboord door twee afwateringsgrachten. De rand van deze grachten was opgevuld met grijs zand, de bovenkant met steenslag/slakkengruis. Verschillend met voorgaande structuren is dat binnenin de structuur nog eens twee smalle greppels, opgevuld met steenslag/slakkengruis, aan het licht kwamen. De afstand tussen de binnenrand van de afwateringsgrachten en deze greppels bedroeg gemiddeld 1 m.

6.3.2. Discussie

Deze sporen zijn te interpreteren als restanten van het spoornet dat in december 1917-februari 1918 werd aangelegd door het Duitse leger om een vlotte aanvoer van voorraden, munitie en materiaal voor de uitbouw van de bunkers van de Flandern II-Stellung⁷ te verzekeren. Voor meer informatie over het deel van het spoorwegennet dat in Roksem, Westkerke en Oudenburg liep, zie de tekst in appendix 1. Een projectie van de in de proefsleuven aangetroffen sporen op luchtfoto's uit WOI en op stafkaarten van het Duitse leger toont duidelijk aan dat het effectief om onderdelen van dit spoorwegennet gaat (fig. 25 en 26). Op deze luchtfoto's en stafkaarten is te zien dat ter hoogte van het onderzoeksgebied een knooppunt van dit spoorwegennet was gelegen. De spoorlijn komende van Jabbeke over Roksem in de richting van Gistel splitste in deze zone af naar Oudenburg. Op dat punt werd ook de verbinding gemaakt tussen Oudenburg en Gistel.

De lagen of plekken met steengruis/slakkengruis zijn dus te beschouwen als resten van de bedding waarop dit spoornet was aangelegd. In de wandprofielen van de proefsleuven kon veelal nog de onderste 20 cm van deze bedding worden onderscheiden (fig. 21 en 22). Op de stafkaarten zijn de in de Vervlotenweg aangesneden spoorwegen als 'Kleinbahnen', sporen met een breedte van 1 meter, aangeduid (smalspoornet) (fig. 26). De beddingen boden plaats voor twee spoorlijnen. Dit kan duidelijk afgelezen worden van de restanten van structuur e (de westelijke spoorlijn). Deze beddingen werden afgezoomd door grachten die een afwaterende functie hadden. De lijnen werden kort na de oorlog volledig opgebroken. Gezien de weinige restanten die ervan overbleven, gebeurde dit zeer grondig. Enkel tijdens zeer droge periodes kunnen de tracés van dit spoornet nog opgemerkt worden in de weilanden: deze tekenen zich af als stroken waar het grasland minder goed opschiet.

⁷ Deze stelling maakte deel uit van de verdediging in de diepte. De Duitsers begonnen aan deze verdediging nadat ze hadden vastgesteld dat de offensieven bij Verdun en aan de Somme voor te grote verliezen haddengezorgd. Van een offensieve politiek schakelde men over naar een defensieve politiek. Tegen 1917 werkten de Duitsers aan uiteindelijk zes linies, die telkens liepen over de hoogste punten van de midden-Westvlaamse heuvelkam: de Frontlinie, de Albrecht-Stellung, de Wilhelm-Stellung, Flandern I, Flandern II en Flandern III. In de Flandern-linies werden de dicht bemande loopgraven bijna volledig vervangen door stevige betonbunkers (<http://www.passchendaele.be/ned/geschiedenis.html>).

Fig. 20. Allesporenkaart met de restanten van het smalspoornet van de Flandern II-Stellung in het geel opgelicht.

Fig. 21 en 22. Restanten van smalspoornet aangesneden in proefsleuf 1 (structuur b: s6, 7 en 19). Opname vanuit zuidoost. Overzicht en detail.

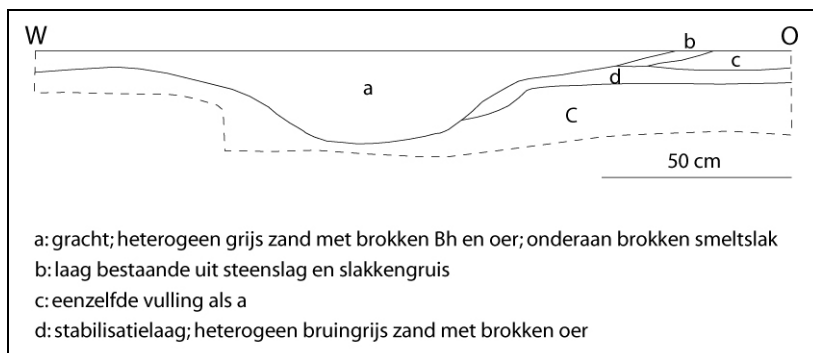

Fig. 23. Tekening van coupe gemaakt door restanten van smalspoornet aangesneden in proefsleuf 1 (structuur b).

Fig. 24. Zicht op restanten van het smalspoornet aangesneden in proefsleuf 3 (structuur e: s27, 28, 29 en 30).

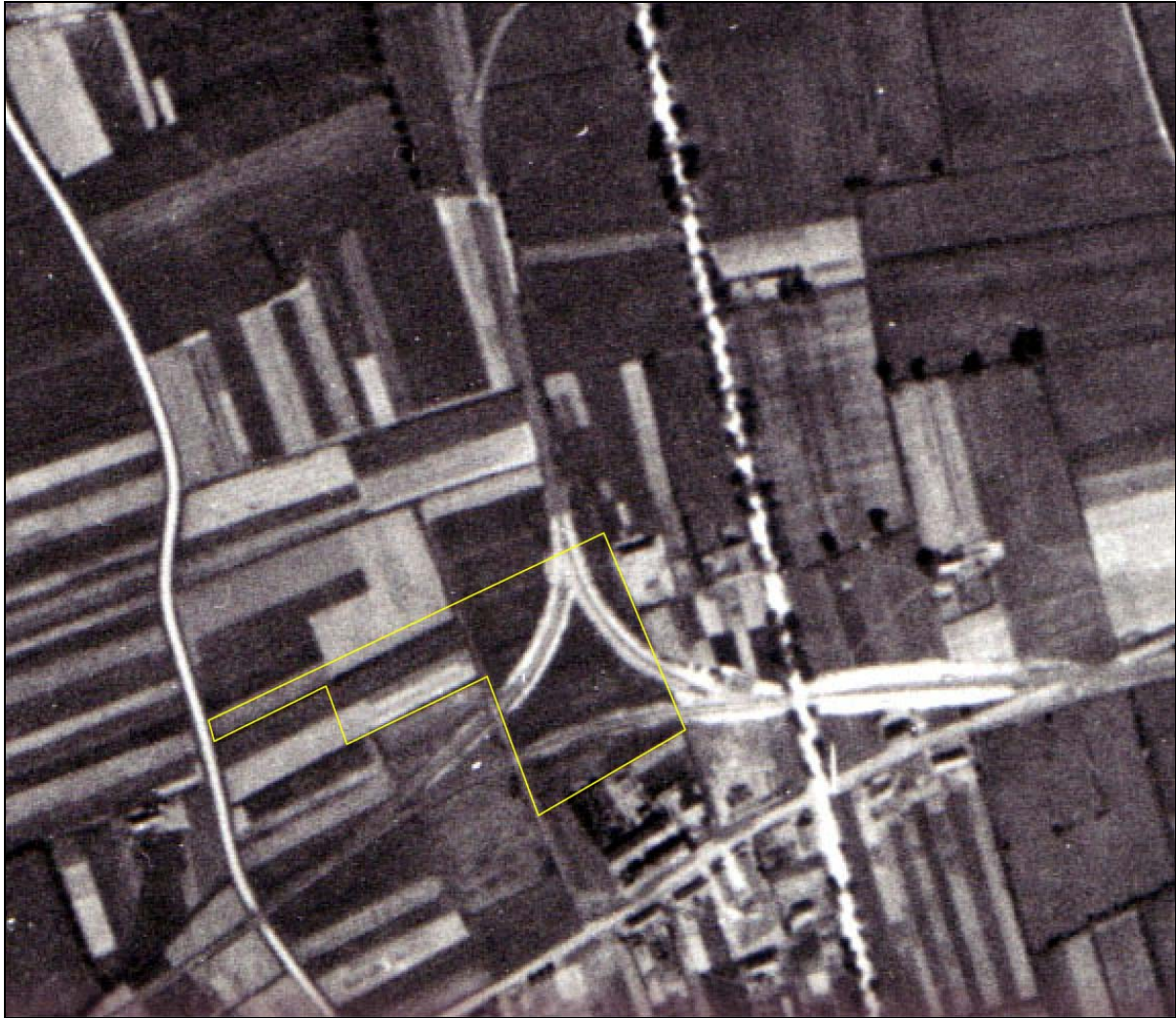

Fig. 25. Luchtfoto uit WOI met de zone rondom het centrum van Westkerke. De spoorwegen van de Flandern II-Stellung in aanbouw zijn te herkennen als bleke banden. De grenzen van het onderzoeksgebied zijn in het geel aangeduid.

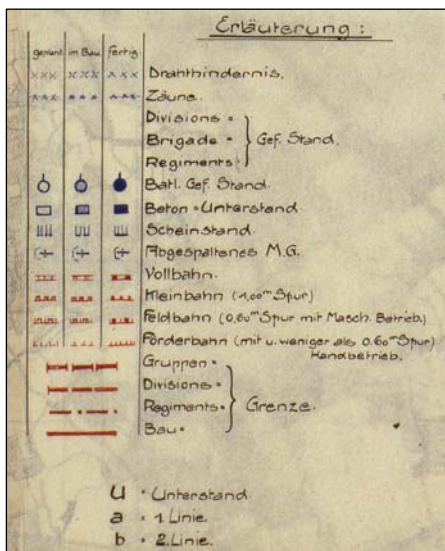
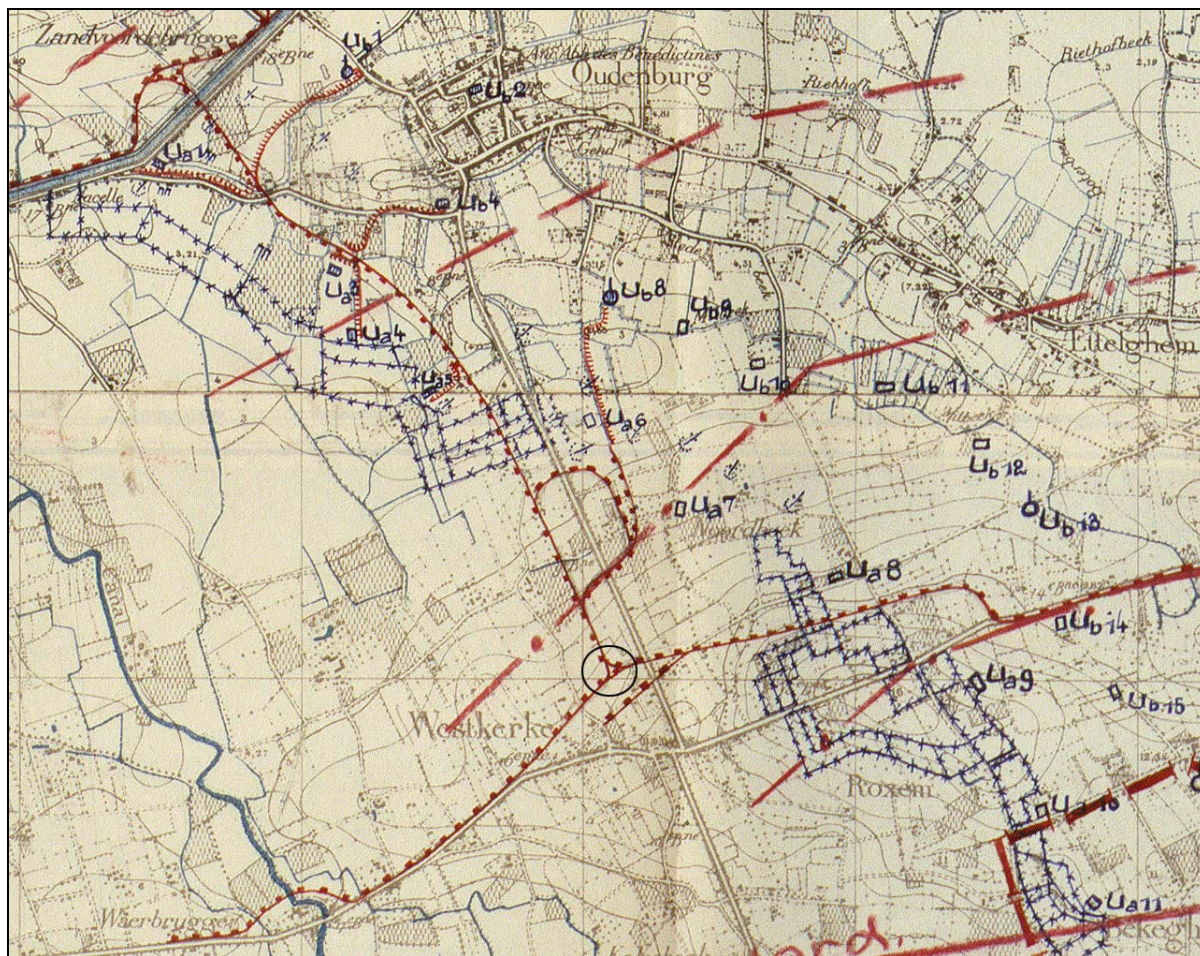

Fig. 26. Uittreksel en legende uit de stafkaart van de Flandern II-Stelling (situatie januari 1918). Het onderzoeksgebied is d.m.v. een cirkel aangeduid.

6.4. Onbekende datering

Van een drietal sporen staat de datering niet vast (proefsleuf 1: s2; proefsleuf 5: s28 en proefsleuf 8: s8). S2 in proefsleuf 1 was een kuil met een bleekgrijze opvulling en afmetingen van 100 op 45 cm. S28 in proefsleuf 5 was een deel van een kuil (?) met een heterogene bruingrijze tot grijze vulling. S8 in proefsleuf 8 was wellicht een greppel bestaande uit een homogene bleek beigegrijze vulling.

7. Conclusie en aanbevelingen

Zoals verwacht werden tijdens het proefsleuvenonderzoek Romeinse sporen aangesneden. De site ligt namelijk vlakbij de Oude Brugseweg die teruggaat tot een Romeinse weg. Er kwamen delen van perceelsgrachten, greppels en paalkuilen aan het licht. De haaks op elkaar gelegen perceelsgrachten omsloten grote rechthoekige arealen. Verspreid over het terrein werden wat paalkuilen aangesneden van spiekertjes en misschien ook van kleine bijgebouwtjes. In de Romeinse tijd vond in het onderzoeksgebied wellicht voornamelijk akker- en tuinbouw plaats. Duidelijke sporen van hoofdgebouwen kwamen niet aan het licht, waaruit zou mogen worden geconcludeerd dat de woonzones zich buiten het onderzoeksgebied bevonden. De Romeinse site kan niet nauwer dan 1ste – 2de eeuw gedateerd worden, met een voorkeur voor tweede helft 1ste eeuw - eerste helft 2de eeuw.

Uit een veel recentere periode zijn de laatste restanten van het spoorwegennet van de Flandern II-Stellung. Het onderzoek bevestigde dat in de zone tussen de Vervlotenweg en de Westkerksestraat een knooppunt lag van het smalspoornet dat het Duitse leger er in december 1917-januari had aangelegd. Een projectie van de sporen op luchtfoto's en stafkaarten uit WO I maakte dit meer dan duidelijk. Het onderzoek verschaftte enkele bijzonderheden over de constructie van dit spoorwegennet.

Hoewel er heel wat interessante resultaten werden geboekt, achten wij het niet nodig om archeologisch vervolgonderzoek te laten plaatsvinden. Bijkomende vlakdekkende opgravingen van gedeeltes van het onderzoeksgebied zouden volgens onze inzichten de informatie, die we uit het vooronderzoek hadden verkregen, over de Romeinse occupatie en het spoorwegennet uit WO I niet gevoelig doen toenemen. Wat de Romeinse periode betreft, zou verder onderzoek enkel aangewezen zijn geweest indien er duidelijke aanwijzingen waren geweest voor woonzones, een grafveld of andere opmerkelijke structuren waarover nog geen of weinig informatie voorhanden is. Ook het openleggen van de tussen de proefsleuven gelegen tracés van het spoorwegennet uit WO I lijkt ons weinig zinvol.

8. Bronnen

HILLEWAERT B. & HOLLEVOET Y. 2009 (red.): *Vondsten uit vuur. Romeins grafveld met nederzettingssporen aan de Hoge Dijken in Jabbeke, Brugge.*

MOSTAERT F. 1995: De landschapsvorming in Oudenburg en omgeving, In: MEULEMEESTER J.-L. (red.), *Licht in de Middeleeuwen. 1250 jaar Roksem en de kerstening in westelijk Vlaanderen*, 2-5.

TOMBER R. & DORE J. 1998: *The National Roman Fabric Reference Collection. A Handbook*, MoLas Monograph 2, London.

<http://www.passchendaele.be/ned/geschiedenis.html>

Appendix 1

In een niet zo'n klein stationnetje: Klein-, Förder- en Feldbahnen in Roksem, Westkerke en Oudenburg (Peter Velle).

In 1917 werd door de 3de Landwehr Pionier Kompanie begonnen met het aanleggen van een goed uitgebouwd spoorwegnetwerk door Roksem, Westkerke en Oudenburg. Met de spoorlijn wilde men een vlotte aanvoer van voorraden, munitie en materiaal voor de uitbouw van de bunkers van de Flandern II-Stellung verzekeren.

Het ging hoofdzakelijk om een "Kleinbahn" of smalspoornet met een breedte van 1 meter. De spoorlijn kwam Roksem binnen langs de linkerkant van de Brugsebaan vanuit Jabbeke. Ter hoogte van de curve in de baan, aan het huidige "Bolsjevistenplein" stak ze de weg over, waarna ze door de weiden naar de Zeeweg liep, deze overstak, en de Oude Brugseweg kruisend verder ging naar de weide gelegen achter het klooster van Westkerke.

Ter hoogte van de kruising met de Oude Brugseweg werd een kleine aftakking aangelegd tot het kruispunt van Vervlotenweg en Oude Brugseweg. Vanuit Westkerke ging het langs de Gistelsesteenweg verder richting Warevaart, waar pas vanaf januari 1918 verder werk gemaakt werd van de lijn richting Gistel.

Een andere aftakking ging richting Oudenburg, links van de Westkerksebaan. Rondom de hoeve Maenhoudt, rechts langs de Westkerksebaan, die wellicht diende als munitiepark, werd een lus aangelegd met een kleine aftakking, die zich op een "Förderbahn" verderzette naar de Gefechtsunterstand in de Nieuwstraat. De "Förderbahn" had een breedte van minder dan 60 cm. en werd bereden door met de hand voortgeduwde of getrokken "berlings" (kipwagentjes). De hoofdlijn zwenkte via de Rozenlaan (het betonnen brugje met sporen over de beek lag er tot voor 20 jaar nog) af naar de Goedeboterstraat, om tenslotte over een pioniersbrug het kanaal over te steken. Onderweg werden ook hier 5 smalle "Förderbahnen" afgetakt naar de bunkers in de eerste of tweede linie. Aan de Groene Dijk werd links afgeslagen richting Leffinge. Onderweg werd aan de Gistelbrug een klein rangeerstation gemaakt. Rechts ging het naar het station van Oudenburg, waar aan de overkant van het kanaal een groot rangeerstation aangelegd werd met 14 rangeerplaatsen. Van het station liep het spoor via Plassendale, langs het kanaal richting Oostende.

Nog aan de Groene Dijk ging een kleine aftakking naar de brouwerij die diende als opslagplaats. Een "Feldbahn" (60 cm-spoor voor kleine stoomlocomotiefjes, vglk. met de "Decauville"-spoortjes) zette er haar weg voort richting Keignaert.

Na de oorlog werd nog even overwogen om de bestaande banen om te vormen tot buurttramlijn en werden de gemeentebesturen langs de lijn gepolst naar hun eventuele financiële inbreng. Het plan ging echter niet door en de lijnen werden kort na de oorlog opgebroken.

Her en der langs de lijn zijn nog relictten zichtbaar. O.a. op de hoeve Maenhoudt langs de Westkerksebaan en in een weide in de Goedeboterstraat werden rails verwerkt in resp. een veevoederhekken en weideafsluiting.

Appendix 2

Vondstenlijst

nummer proefsleuf	nummer spoor	periode	vondstcategorie	categorie	baksel	beschrijving (type/soort)	R	W	B	V	som	opmerkingen
2	6	ROM	aardewerk	handgevormd				2			2	grof gemagerd
2	9	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	grof gemagerd
2	26	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
3	15	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
3	23	ROM	aardewerk	<i>terra nigra</i>		fles	4	99	5	x	108	
4	1	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
4	2	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
4	4	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	grof gemagerd
4	5	ROM	aardewerk	handgevormd		imitatie <i>bol caréné</i>	1	1			2	gegladde buitenwand; zwaar gemagerd
4	5	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
4	5	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
4	5	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
4	5	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
4	5	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
4	5	ROM	aardewerk	amfoor	GAL AM I	Zuid-Gallische amfoor		1				
4	6	ROM	aardewerk	gewoon oxiderend	Maas-Rijn				1		1	
4	8	ROM	aardewerk	gewoon reducerend		kookpot met naar buiten gebogen rand, voorzien van een dekselgeul	1				1	roetsporen
5	20	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
5	20	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
5	20	ROM	aardewerk	kruikwaar				1			1	
6	6	ROM	aardewerk	gewoon reducerend				1			1	
6	6	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	grof gemagerd
6	9	ROM	aardewerk	kruikwaar				1			1	
6	10	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
6	10	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
6	10	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	
6	32	ROM	aardewerk	gewoon reducerend				1			1	
6	41	ROM	aardewerk	handgevormd				1			1	

Fig. 6. Allesporenkaart.